

KARMENU VASSALLO —

POETA U FILOSFU

Ta' A.Z.

JEKK hawn poeta Malti li kanta l-bniedem fil-ġlieda tiegħu favur Alla jew kontra Alla, fit-taqbida mad-dinja kontra jew favur ix-xitan, dan hu Karmenu Vassallo. Tassew li Dun Karm uriena qalb il-bniedem miftuha għall-grazzja divina għaliex im-seddaq mill-Emmna tiegħu, u wissieh bosta drabi biex ma jit-begħidx minnha; hu minnu wkoll li l-Professor Cuschieri fetaħ qalbu mnikkta mill-ghomma tal-hajja sabiex is-Sultana tal-Grazzi jkollha hniena minnu u thennih mill-ġdid billi tharsu taht il-mant Tagħha; iżda hadd hliet Vassallo (barra forsi xi ftit Gużè Aquilina li fis-salmi jieħu l-istess spont) ma ressaq quddiemna l-bniedem minni bih innifsu, u mxewwex kontra Alla li halqu, jerfa' rasu u jgħajjat, imqar għal waqt wieħed biss, **JIEN U HADD HLIETI**. Iżda dan il - bniedem, għalkemm fil - berah jic-had lil Alla, fil-moħbi ta' qalbu ma jwettaqx kelmtu, u aghma fi kburitu jibda jhaqqaqha u jrid ikun jaf għaliex fil-pjan ma tnis-silx qabel ma Adam u Eva dinbu hekk li kien jibqa' jghix hieni fuq wieċ l-art. Iżda l-istess dawl ta' l-intellett malajr igiegħlu jsaqsi lilu nnifsu kienx ikun sar il-haqq kieku ma kenitx saret il-prova — prova li saħansitra l-angli ġarrbu! U bi twegiba l-bniedem imil quddiem il-majjistà divina t'Alla l-Missier li halaq is-Sema u l-art u kull ma fihom; jitkexkex meta jifhem kif il-hniena t'Alla l-Iben wasslitu sal-mewt tas-salib sabiex jifdina mill-jasar tad-dnub; u jissahħah bil-qlubija għall-ġlieda kontra s-setgħa tad-dlamijiet meta l-lehma li tfur mill-imħabba t'Alla, Ruħ il-Qodos, iddawwallu moħħu u timlieh bil-herqa qawwiya li twasslu biex jicħad id-dinja halli fl-ahħar johroġ rebbieħ fuq il-mewt u jin-ghaqad għal dejjem ma' Sidu fis-saltna tal-Ġenna.

Għaliex Karmenu Vassallo jara l-kruha tal-hajja, jifhem u jhoss il-ġlieda bla ma taqta' bejn it-Tajjeb u l-Hazin, juri ghommtu u jibda biex jaqta' qalbu, libbsuh l-isem ta' pessimista, xebbhuh lil Giacomo Leopardi. Mhux ser niċhdu li forsi Vassallo wkoll xorob mill-istess nixxiegha li fiha bell il-Leopardi u poeti oħra Taljani bħalma l-Parini u l-Foscolo, imma l-poezija vassal-ljana għandha minn, u kultant donnha tidwi xi ftit, dik ta' Francis Thompson, (li fil-famuza ode "THE HOUND OF HEAVEN"

ġfakkrek fid-“DIO-AMORE” ta’ Silvio Pellico u li kien jammira haġna l-poeti Kattoliċi Inġliżi Crashaw u Herbert), kif ukoll minn dik ta’ Gerard Manley Hopkins, il-Ġiżwita. Naħsbu li nkunu rsaqna aktar lejn qrib is-sewwa jekk ngħidu li l-problema hi komuni għal kull wieħed minn dawn il-poeti — min iħares lejha minn naħa, min minn oħra; min jaraha fid-dawl tal-fidi u jibqa’ jittama, min le u jsir *pessimista**.

Min hu dak il-bniedem li xi darba jew oħra matul haġtu (u forsi aktar minn darba waħda biss tul għomru!) meta ra ma’ wiċċu xi għawġ kbir li minnu ma kienx jaf kif ser jidher jew meta mewġa wara oħra ta’ tweġhir kien iħossha qed tobormu u ser tkarkru magħha, jonkella meta sab ruħu jterter fil-bard tal-faqar u fil-għaqs tal-ġuħ ma wasalx biex jibda jaqta’ jiesu u jitlef kull tama jonkella nfexx f’bikja li ssaffi l-qalb u tnissel il-faraġ? Din nistgħu ngħidu li hi l-istorja ta’ l-umanità u li haġd ma jaħrabha, saħansitra dawk li fid-dieher haġjithom hi għanja waħda ta’ hena u ferħ.

Iżda Vassallo hu aqwa minn bniedem; hu wkoll poeta. Fi żmien il-gwaj in-nies jew tidhol fiha nfisha u tilbes libsa ta’ satar biex ma turix fiex tinsab, jonkella tisfoga f’biki u għajet, korla jew theddid li haġna drabi ma jwasslu mkien; hawn ukoll min jingħi u jistabar. Mhux hekk il-poeta: hu jidher go fih, jithasseb, jhewden, itella’ u jniżżel u fl-aħħarnett, meta qalbu tkun ser tinqasam jidher ibaqbaq fil-għanja tiegħu dak kollu li jkun dam żmien mistur f’dik il-qalb miġruħa u mdemma. U din l-għanja tista’ tkun kollha hlewwa jew qalila bil-għadab; imma

---

* NOTA: Billi xi wħud minn dawn il-poeti Inġliżi mhumiex magħrufa haġna, forsi ma jkunx għal kollox barra minn loku li wieħed jagħti xempju qasir tal-għana tagħhom.

CHRIST CRUCIFIED — RICHARD CRASHAW

The restless feet now cannot go
For us and our eternal good,
As they were wont. What though
They swim, alas! In their own flood?

Thy hands to give Thou canst not lift,
Yet will Thy hand still giving be;
It gives, but O, itself's the gift!
It gives tho' bound, tho' bound 'tis free!

billi dak li għidna għal fuq żmien il-ghawg, għall-poeta jghodd ukoll għal dawk il-waqtiet rari ta' ferh u hena, xi drabi l-ghana jkun imzejjen bis-sabar tat-tama, bil-qawwa tar-rebh, bil-gmiel tal-hena.

Minn ghalina, Karmenu Vassallo mhux pessimista, izda poeta-filosfu tal-verizmu (li jinghażel mir-realizmu ta' Balzac u Flaubert jew min-naturalizmu ta' Lucretius, Diderot, Goethe, l-ahwa Goucourt u Zola), metafisicista tal-esistenzjalizmu kristjan, b'eku (diriku) ta' Catullus aktar milli ta' Sartre. Għax fuq kollox Vassallo hu nistrani. Hu jhoss u jghix il-ghieda qalila li thabbat il-hajja tagħna; il-gibda għall-ħażen li tghaxxina u tmewtilna hajjitna; is-sejha għat-tajeb ta' l-anglu li jħarisna. Qud-diem ghajnejh jidhru ċar il-pjagi ta' l-umanità—l-aktar tas-soċjetà maltija: il-qerq, il-wieċ b'iehor, is-serq, il-frugħa, il-kobrija, iż-żina li minnhom kien mirfus għax fqir, għax mhux hajjen, għax ma jghidx haġa u jagħmel oħra, għax ma jridx dak li mhux tiegħu. U dan it-tiżjin li bih jiddandan il-bniedem modern hu jixli quddiem it-tron ta' Kristu Feddej u jħrax, ikasbar li dawk li biex jilhqu jagħmlu sellum minn dawn d-dnubiet li jmarrdu l-bniedem.

LOVE — GEORGE HERBERT

Love bade me welcome; yet my soul drew back,
Guilty of dust and sin.
But quick — eyed Love, observing me grew slack
From my first entrance in,
Drew nearer to me, sweetly questioning
If I lack'd anything.

'A guest', I answer'd, 'worthy to be here:'
Love said, 'You shall be he'.
'I, the unkind, ungrateful? Ah, my dear,
I cannot look on Thee'.
Love took my hand and smiling did reply,
'Who made the eyes but I?'

'Truth, Lord; but I have marr'd them: let my shame
Go where it doth deserve'.
'And know you not', says Love, 'Who bore the blame?'
'My dear, then I will serve'.
'You must sit down', says Love, 'and taste my meat'.
So I did sit and eat.

Forsi għalhekk Vassallo jista' jitqies mill-iskola ta' Graham Greene u Francois Maurice għalkemm x'aktarx ma kienx influwenzat mill-kitba tagħhom, imma kien bħalhom ukoll—l-istess bħal oħrajn li diġà semmejna qabel—imqanqal mill-istess hsebjiet dwar il-ħajja tal-bniedem. Imma Vassallo hu poeta u mhux romanzier; u billi tassew poeta hu universali u jifkellem f'isem l-umanità, għall-bnedmin kollha li kull wieħed minnhom, min ftit aktar, min ftit inqas, iħoss bħalu, u bħalu jwieġeb għall-ġib-diet ta' moħħu u ta' ġismu.

Poeti oħra forsi jarawhom ukoll dawn il-ġerħat koroh, iżda jdawru wiċċhom u jittixxu l-bqija li jekk ma jhennix iżda ma jreghixx; jonkella jahirbu bogħod u jmorru jittajru f'dinja oħra maħluqa mill-fantażija romantika fejn kolloxx ilellex, kolloxx ifew-waħ; fejn l-ikreh isir sabiħ, il-ħażin tajjeb... u l-bniedem ighix hieni. Vassallo mhux hekk.

Meta jsofri jirribella, jerfa' leħnu u jsaqsi lil Alla għaliex qed jagħmillu hekk: għaliex il-ħajjen igawdi l-glorja, għaliex il-brik-kun, il-falz, il-ġakbin jirbaħ u jsaltan, għaliex il-ġhani jithalla jwebbs qalbu u ż-żgħir jipprova joghla aktar mill-kbir. U jkun ser jishet il-ħajja, jiċhadha. Imma ħarsa madwaru timmutah u d-dawl tal-Emmna tiegħu jurih kemm mhu xejn; hu jitriegħex minnu nnifsu u jmil wiċċu ma' l-art filwaqt li karba mill-qalb tisfa' f'għajta lill-Mulej, f'talba sogħbiena, biex lil dak id-dudu, li azzarda jerfa' għajnejh 'il fuq, jaħfirlu għax niedem.

Hu d-dawl, qawwi daqs l-akbar dija, li johroġ mill-pjagi ta' l-Imsallab li jfissirlu l-għaliex tat-tbatija fuq l-art: għax l-Imsallab bata u miet u hareġ rebbieħ fuq il-mewt u fuq Satana; għax il-bniedem biex jirbaħ tassew irid jimxi wara l-Feddej u

SONNET — GERARD MANLEY HOPKINS

Thou art just, Lord, if I contend
 With thee: but, Sir, so what I plead is just.
 Why do sinners' ways prosper? and why must
 Disappointment all I endeavour end?
 Wert thou my enemy, O thou my friend,
 How wouldst thou worse, I wonder than thou dost
 Defeat, thwart me? Oh, the sots and thralls of lust
 Do in spare hours more thrive than I that spend,
 Sir, like upon thy cause. See, banks and brakes
 Now, leaved how thick! laced they are again
 With fretty chervil, look, and fresh wind shakes
 Them; birds build — but not I build; no but strain,
 Time's eunuch, and not breed one work that wakes.
 Mine, O thou lord of life, send my roots rain.

bħalu jkun kiebi, bħalu jgarrab il-qerq, bħalu jitriegħhex u jistħi qabel ma jgawdi l-vera glorja.

Imma għalkemm fl-essenza tiegħu l-poeta Vassallo hu esistenzjalista, hemm sensiela ta' kwadri misterjużi li qatt mhuma 'l bogħod minn moħħu : hu jiftakar kemm Kristu ħabb lil Malta u Ommu kemm wennisħa ; kif huma amru lill-mewġ li jaħsel ixtajta maltija mhux le li jgħattiha, iżda li joħdilha lil Pawlu biex iwasslilha l-aħbar it-tajba, li jdewwilha l-ġerħat, li jifdiha mill-jasar. U mill-imghoddi tagħna Vassallo jagħraf x'għandu jgħid lil ħutu Maltin, kif għandu jwissihom għall-ġid tagħhom billi jħajjarhom iwegħħu l-qaddisin patrni tagħhom u jisimgħu mill-ministri t'Alla.

Il-motiv tal-ħajja poetika ta' Vassallo baqa' qatt ma nbidel għal kollox, iżda biż-żmien il-ħsieb sar aktar profund u nfirex sat-trufijiet tat-taħbila li hi l-ħajja tagħna, anzi daħal fl-irkejjen l-aktar imwarrba u mudlama u xi drabi daqsxejn maħmuġa meta ma jintnux ukoll—kuntrast stridenti man-naħiet l-oħra, sbieħ, nielsa u mfewħa mis-safa ta' l-indafa. U Vassallo, ta' bniedem sinċier mhux biss magħna, imma qabel kollox miegħu nnifsu, ma stmerrx ikanta l-ħajja kif jaraha hu—kollha kontrasti ; fuq kollox hu jressaq quddiemna t-tqanqiliet tiegħu mlibbsa kliem li jixir-qilhom minsuġa f'versi u strofi ta' bosta għamliet li jtuna metru meqjus u mfassal bil-għaqal ħalli jimxu tajjeb mar-ritmu tal-ħsieb, hekk li nifħmu ħsus qalbu aktar milli naraw ċar wiċċna f'mera għax ix-xellug jidħer dejjem xellug u qatt lemin. Biex ikun jista' jagħmel dan, Vassallo ħaddem ilsienna b'dehen kbir u ħareġ minnu suriet poetiċi ġodda u ħoloq ritmu ftit u xejn ġdid għalina—aħrax u iebes, jeħei u jaqbeż, jitkaxkar u jitgħawweg fil-mixja tiegħu dejjem quddemija, imma mhux nieqes mill-ħlewwa, ħlewwa misterjuża—kif inhi, forsi d-daqqa tal-ħajja maltija tal-lum. Tgħid għalhekk jogħġobna daqshekk ?

Minkejja l-pregħi kollha li semmejna, kieku l-poezija vassalljana ma kenitx fl-istess ħin ukoll soġġettiva (ta' sikwit il-poeta jaqa' fuq dak li għadda minn għalih matul ħajtu) ; għanja bis-sbuħija tan-nota lirika hekk li tressaq lejn l-uman u taħji bis-sħana wtieqa tal-Fidi l-ħsieb biered teoloġiku filwaqt li tlibbes il-ġwienah lil-logika kiesħa u ċassa ; u fuq kollox imżewġa b'minjaturi delikati fi l-awtur jpingi b'daqqiet ħfief imma mlewnin, il-valur estetiku tagħha kien jonqos qatigħ għaliex forsi kienet tkun ħarxa żzejjed u flok ma tniessel fina l-indiema, sabieħ

---

imħaffa mit-toqol ta' ħtijietna u safjin mill-gdid bħall-bniedem qabel l-ewwel waqgħa, inkunu nistgħu nseħbuha f'titjira eterea, kienet tħallina fuq dina l-art kiefra moħħna mberghen bit-taħwid u gisimna mxekkel mit-twegħir tal-ħajja.